

Слободан Бјелица
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за историју
sbjelica@eunet.rs

Оригинални научни рад
примљено: 11. април 2011
прихваћено: 1. октобар 2011

НАСТАВАК ФРАКЦИЈСКОГ СУКОБА МЕЂУ ВОЈВОЂАНСКИМ КОМУНИСТИМА 1965–1966. ГОДИНЕ*

Сажетак: Наша историографија се до сада није озбиљније бавила прошлошћу Југославије током шездесетих година двадесетог века. Ту деценију су обележили доношење Устава СФРЈ и његова промена, привредна реформа, заоштравање међунационалних односа и унутарпартијски ломови. Поред свега тога, политичку сцену Војводине је тих година потресао велики спор са републичким партијским врхом око питања аутономије, који је изазвао и поделу војвођанског руководства на две супротстављене фракције. Овај рад представља покушај да се, на основу до сада необјављиване документације из Архива Србије и Архива Војводине, прикаже завршна фаза тог сукоба.

Кључне речи: Војводина, Покрајински комитет, Савез комуниста, Србија

У току 1961. године дошло је до великог спора између партијских руководства Војводине и Србије. Узроци сукоба били су двојаки: економски положај Војводине и њено место у предстојећој уставној реформи. Последица тог сукоба била је и подела међу члановима Покрајинског комитета Савеза комуниста Србије за Војводину. Фракција која је опонирала врху ПК, иако малобројна, ослањала се на моћан ауторитет Александра Ранковића. Спор је привидно решен 1962. године „измирењем“ посвађаних руководилаца, након смене Стевана Дороњског са чела ПК. Међутим, да се расположење чланова ПК није битније променило, показали су избори за делегате покрајинских и републичких партијских форума 1965. године. Незадовољни резултатима и сопственом маргинализацијом, Ђорђе Никшић Јохан и Петар Релић Чеда су се, у лето те године, званично жалили београдском партијском врху, тумачећи своју политичку судбину ставом који су заузимали током расправа око аутономије Војводине. Иако Комисија републичког Централног комитета, која је формирана да испита наводе из жалбе, није дала за

право припадницима потиснуте фракције, тај случај је отворио ново поглавље спорова између србијанских и војвођанских комуниста.¹

На основу разговора које су водили током лета 1965. године са више војвођанских функционера, чланови Комисије ИК ЦК СКС су, и поред извесних начелних примедби, оценили да је жалба Петра Релића и Ђорђа Никшића била неоснована. Међутим, упоредо с тим „Комисија је констатовала да су неслагања у политичким питањима око Устава тојест положаја Аутономије у Републици, оставила озбиљне и дубоке трагове на стање и односе у активу СК у Војводини и да је дискусија о тим питањима била захватила релативно шири круг активиста Покрајине“. Такав Извештај је упућен на усвајање ИК ЦК СКС и ПК СКС за Војводину, и то у јеку несугласица два руководства око економских питања. Члановима Извршног комитета републичког ЦК Извештај је представио члан Комисије Добривоје Радосављевић.² Он је присутне упознао са атмосфером у Војводини, која је, по њему, била затрована. Као примаран задатак који се пред ЦК поставља навео је „на који начин оздравити ситуацију“, одмах предложивши да се са током догађаја упозна цео политички актив Војводине. Након тога, секретар ПК Ђурица Јојкић је Извештај оценио као добру основу за решавање проблема, али је упозорио да претходно Секретаријат ПК мора бити упознат са примедбама које су на његов рачун изнете. Ставио је под знак питања и извесне формулације у Извештају.

Огласио се још један од актера сукоба, Стеван Дороњски. Он је упозорио на могућност да се учини „озбиљна политичка погрешка“ приликом усвајања Извештаја. Насупрот Дороњском, Душан Петровић је у потпуности подржао Извештај, оптуживши Секретаријат ПК за све невоље. Ипак, упозорио је да „у једној сложенијој средини, као што је војвођанска, са том аутономијом, то се изражава згуснутије, али ми имамо појаву отпора у Нишу, у Крагујевцу и у другим местима“. У наставку дискусије, између осталих, огласио се и Џавид Нимани, који је размишљао „колико ти проблеми имају и национални карактер“. Михајло Швабић није био задовољан Извештајем, сматрајући „да је ипак нешто више тамо у односима који постоје, није се све рашчистило, није све ликвидирано и није све сасвим у реду“. Секретар ЦК СКС Јован Веселинов сматрао је да целом случају не треба давати велики публицитет, те да нема никаквих проблема у односима између републичког и покрајинског руководства. Ипак, није спорио да има проблема међу самим Војвођанима, посебно апострофирајући осећај угрожености „банатских кадрова“ од стране врха ПК и наводећи конкретне примере. Након дуге дискусије, ИК је коначно усвојио извештај.³

* Рад је настао као фазни резултат републичког пројекта број 177002 под називом *Војвођански простор у контексту европске историје*.

¹ У званичној *Историји СКЈ*, Београд 1985, нема ни речи о овим крупним несугласицама унутар Партије.

² Архив Србије, Београд (даље: АС), Записник са седнице ИК ЦК СКС (недатирано).

³ Душан Поповић, *Летопис о Влаовићима*, 3, Нови Сад 2006, 492. Мемоарист такав след догађаја тумачи као „потпун пораз Чедине и Јоханове великосрпске фракције“ и почетак политичке изолације поменуте двојице.

Извештај се 17. децембра нашао пред члановима Секретаријата ПК у Новом Саду, а присутни су били и Јован Веселинов и чланови Комисије Добривоје Радосављевић, Војин Лукић и Мирко Тепавац.⁴ На почетку седнице секретар ПК Ђурица Јојкић је истакао да су чланови Секретаријата добили извештај комисије ИК ЦК СКС, а такође и изводе из записника са седнице ИК ЦК СКС и пленарне седнице ПК из 1962. године. Потом је у име Комисије ИК Закључке образложио Добривоје Радосављевић, искористивши прилику да изнесе и неке критике на рад и односе унутар ПК. У дискусији која је уследила, већина присутних је изнела ретроспективу догађаја од 1961. године. Ђорђе Радосављевић је нагласио да су промене у ПК, у припремама за Покрајинску конференцију СКС, припремане на „веома демократски начин“, а да је најкрупнија грешка била та што су појединци уопште кандидовани, алудирајући на подносиоце жалбе. Покушао је да релативизује међусобне несугласице комуниста у Војводини, тврдећи „да појава такве врсте у целој нашој земљи има веома много, чак можда више у осталим крајевима него код нас, што значи да то није неки наш феномен“. Сложио се са предлогом да се са случајем „упозна најшири политички актив“, али је упозорио „да ће највећи део политичких кадрова бити изненађен, јер многе од ових проблема нити знају, нити они живе међу њима“.

Слично је резонувао и Радован Влајковић, који је указао на чињеницу да „нејединство руководства умањује његову акциону способност и моћ реалног оцењивања ситуације и проблема“. Скренуо је присутнима пажњу да треба водити рачуна шта се говори, будући да „документи остају и морамо водити рачуна о њима када их правимо, оцене морају бити реалне, пре свега због угледа организације СК у Војводини, која је у протеклом периоду деловала, а и данас делује у веома сложеним условима. Немојмо да отежамо рад истраживачима историје“. Илија Рајачић је као најзначајнији догађај у претходном периоду истакао то „што су са органима Републике успостављени радни односи и конструктивни односи, што је успостављено јединство по основним питањима. Било је са Републиком разлика у мишљењима по извесним питањима, али су оне усклађиване и решаване на начин који је отварао могућности да се проблеми успешније решавају. Тих разлика ће бити и убудуће, а оне ће проистицати из жеље да се у оквиру система изналазе најбоља решења“.

Мирко Чанадановић је на почетку свог излагања изнео да његовом размишљању „недостаје ретроспективна димензија“, будући да у годинама сукоба није био члан највиших партијских органа. Међутим, како је био актер спорних избора, сматрао је да повезивање чињенице да појединци нису изабрани „са старим односима око Аутономије не би било адекватно, нарочито када се погледа састав делегата Покрајинске конференције. У политици нема побеђених и победника на неприципијелним питањима, а до конфликта је баш дошло на питањима која нису принципијелно политичка, већ се тичу међусобних односа“. Ни Стипан Марушић се није сложио са неким оценама у Извештају, пре свега у вези са односима у

⁴ Архив Војводине, Нови Сад (даље АВ), фонд 334, Записник са седнице Секретаријата ПК од 17. 12. 1965.

војвођанском партијском активу. Посебно је нагласио да „ми, млађи кадрови, немамо разлога да омаловажавамо кадрове из револуције. Наш однос према њима тешко да може претрпети неку критику“. И Душан Алимпић је приметио да „пензионисани официри постављају захтеве да буду представнички заступљени у свим органима и форумима од Федерације до општине. И када се ти захтеви не испуне реаговања су таква да се истиче како имамо неповољан однос према заслужним борцима“.

Драгољуб Кирћански је био један од оних који су читав сукоб објашњавали незадовољеним амбицијама појединаца: „Нездрави односи су били повод да их људи искористе за личне амбиције“. По њему, принципи ротације и деакмулације функција нису свуда прихваћени на прави начин. Фрања Нађ је упозорио да „Покрајинску конференцију и исход избора не треба доводити у везу са питањима Аутономије. То има везе са питањима демократије. Први пут се широко дискутовало о кандидатима и то је морало имати својих последица. Нису изабрани они о којима у једном широком кругу људи влада лоше мишљење. Праве анегдоте се причају о њима у овој кући где су радили, о њиховој неактивности. Многи другови постављају питање, зашто се за такве толико заузимају другови у ЦК“. Скренуо је пажњу да спорадичне несугласице између републичких и партијских органа треба посматрати као нормалну појаву. „Претпостављам да се и ви другови у ЦК доста свађате у оквиру Федерације, да обезбедите одговарајући положај Републике“, завршио је своје излагање Нађ, обраћајући се гостима из Београда.

Чланови комисије и секретар републичког ЦК су се присутнима обратили на самом крају. Добривоје Радосављевић је изнео свој утисак да је „дискусија била врло корисна“. Као основни проблем навео је појаву да „један број чланова политичког актива представља одређено жариште, а ми морамо водити рачуна о људима, да нам се та жаришта не би претворила у бусију бирократизма и отпор социјализму“. Сагласио се са потребом да „руководство мора поштовати вољу чланства, али истовремено морамо утицати на политичке мотиве чланства приликом дискусија о кандидатима и опредељења“. Није се сложио са претходним дискусантима да руководство ПК не сноси одговорност за исход избора: „Није то случајно да двоје не буду изабрани, није то израз демократизма, него пре свега ових старих ствари“. Војин Лукић је био „и даље дубоко уверен да стоје све основне оцене из извештаја“. „Чињеница је, која се може документовати, да међу неким кадровима Војводине постоје нездрави односи и погрешно гледање на низ политичких питања из области односа Покрајине и Републике. И овде као и на другим местима постоје појаве бирократизма и каријеризма од којих неке у Покрајини, на бази ранијег сукоба, добијају специфичан облик испољавања, тојест као аутономаштво и републиканизам“, упозорио је Лукић, док је Мирко Тепавец извор актуелног сукоба видео „у материјалном положају Војводине у протеклом периоду“.

На самом крају присутнима се обратио Јован Веселинов: „Непријатно је и нама у ИК да стално оцењујемо неке ствари у вези са Војводином“. Нагласио је да „када смо поставили ово руководство нисмо ишли на то да тражимо људе који ће бити верни ЦК, већ људе који ће бити способни да руководе овом Покрајином у

складу са политиком СКЈ“. Говорећи о нарушеним међуљудским односима у војвођанском активу, упозорио је на праксу олаког оцењивања људи. Конкретно апострофирајући Ђорђа Никшића Јохана и Марка Перичина Камењара, упозорио је да се не сме „маловажавати допринос људи револуцији и изградњи. Ако то учинимо, имаћемо проблеме у Партији. То се може видети и на примеру резервних официра. Из свих ових и других случајева ми морамо извучити поуке“. После свега, закључено је да Секретаријат ПК на основу дискусије и извештаја Комисије сачини предлог документа по коме би се водила дискусија на једној од седница ПК и Комисије ЦК СКС.

Секретаријат се поново састао 11. јануара 1966. године, а потом и 1. фебруара. Након дуже дискусије, коначно је усаглашен „одговор“ на Закључке Комисије ИК:

„1. Иако је непосредан повод раду Комисије била жалба двојице другова, Петра Релића и Ђорђа Никшића, другу Александру Ранковићу, секретару ЦК СКЈ, Комисија је настојала да проблем не посматра и не оцени изоловано, већ у вези са низом других елемената, важних како с обзиром на жалбу поменутих другова тако и с обзиром на стање односа у једном делу актива СК у Војводини, а значајних и за рад и односе у целој организацији и политичком активу у Војводини. У том смислу Комисија је у свом раду пошла од Закључака ИК ЦК СКС од 4. јуна 1962. године, и закључака ПК СКС за Војводину од 29. јуна 1962. године, јер је спровођење тих закључака у овом периоду било и јесте од великог политичког значаја.

Због свега тога Секретаријат ПК сматра да Извештај Комисије представља подстицај и допринос разматрању неких, увек важних питања.

2. Будући да је Комисија извршењу свог задатка пришла на напред изложени начин, требало је, по мишљењу Секретаријата ПК, да констатује и осветли још неке важне чињенице, те да у њиховом светлу размотри одређене проблеме у организацији СК у Војводини и односе који данас владају међу руководећим кадровима. То би по мишљењу Секретаријата, вероватно имало одраза како на неке опште ставове тако и на извесне конкретне закључке Комисије.

У том смислу сигурно би, пре свега, било неопходно да се обухватније сагледа активност ПК и његовог Секретаријата у решавању низа задатака у овом међувремену, и у том склопу да се утврди какви су услови створени за индивидуални и други рад сваком члану покрајинског актива. Овим путем изведена оцена о атмосфери, која данас влада, пружила би могућности да се конкретније и ближе одреди са каквим је тенденцијама еволуирала она ситуација која је настала прихватањем Закључака ИК ЦК СКС на Пленуму ПК од 29. јуна 1962. године. Утолико пре што су Закључци створили платформу политичког рада у којем више није било неспоразума у односу на она политичка питања око којих су се пре тога пореметили односи међу неким руководећим кадровима. У Закључцима Комисије ово питање се дотиче, али се оно третира више са аспекта односа између органа Републике и Покрајине у протеклом периоду, а мање са становишта развоја односа у самој организацији СК у Војводини и развоја односа у политичком активу у Војводини.

Секретаријат ПК се слаже са мишљењем Комисије да 'после Закључака ИК односно пленарне седнице ПК на којој су ти Закључци усвојени, није долазило ни до каквих неспоразума и неслагања у политичким питањима, већ су, напротив, били успостављени здрави односи нормалне сарадње свих органа Републике и Покрајине...'. Међутим, Секретаријат ПК налази нејасноћу у оном делу Закључака Комисије где се са нормалним развојем ових односа повезује занемаривање задатака који су повезани са развојем унутрашњих односа у организацији СК у Војводини и односа међу неким руководећим кадровима у Војводини. У вези с тим Секретаријат сматра да Закључцима Комисије треба додати констатацију да је у протеклом периоду (од Пленума ПК 1962. године на овамо), кроз политичку активност на решавању најкрупнијих питања развоја Покрајине као и најкрупнијих питања целокупног нашег друштвеног развоја, имајући при томе у виду и односе који се успостављају међу људима, интензивно рађено на изградњи јединства организације СК у Војводини, на основу генералне линије и политике СКЈ, што је укључило и реализацију основних закључака ЦК СКС из 1962. године, који су

били: да се конструктивним радом и односом створи здрава атмосфера у раду руководства и органа у Покрајини; да се кроз заједнички рад успоставе конструктивни односи и сарадња између одговарајућих органа Републике и Покрајине и да се најстрожије поступа према онима који покушавају да трују односе између ИК ЦК СКС и ПК СКС за Војводину; да о аутономији нема више спорних питања; да Секретаријат ПК, уз пуну самосталност и помоћ ЦК СКС, превазиђе постојеће стање; да се поведе одлучна борба против свих појава шовинизма; да се у будуће не толеришу нездрави иступи, нездрава причања и слично; да за превазилажење одређених слабости треба рачунати са дужим временским периодом; да је потребно радити на задржавању другарских односа који су раније постојали; да се основни закључци о читавом проблему саопште секретаријатима среских комитета.

Може се, наравно, данас поставити питање да ли је сваки од ових закључака до краја, доследно и успешно спроведен, као и питање да ли је са Закључцима требало упознати и шири политички актив, посебно да ли се требало на ове проблеме враћати на одређеном форуму, укључујући ту и Пети конгрес СКС и Тринаесту Покрајинску конференцију СКС. Секретаријат ПК сматра, међутим, да су вредност и сврха Закључака у протеклом периоду у основи позитивно потврђени и да су Закључци остваривани управо у складу са основним ставом који је у њима изражен. Радећи на реализацији Закључака, ПК и Секретаријат ПК СКС нису, пак, налазили да је у овом међувремену долазило до таквих проблема који би тражили ревидирање неких од утврђених закључака.

По мишљењу Секретаријата, уз прихватање ових елемената, оваквог оцењивања ситуације и рада на спровођењу донесених Закључака, као и садашњег стања у организацији СК у Војводини и развоја односа међу руководећим кадровима у Војводини, било би могуће адекватније оценити и тежину извесних проблема који су као последица великим делом превазиђеног стања још присутни у односима између једног дела кадрова.

3. На основу свега овога, Секретаријат ПК налази да су незадовољство и жалбе другова Релића и Никишића, као и незадовољство сигурно још једног броја другова у нашем политичком активу, последица не оваквог или онаквог односа ПК СКС и Секретаријата ПК СКС према Закључцима о којима је реч, нити одређене тенденциозно спровођене политике размештаја кадрова – иако је сигурно и разумљиво да рад на свим тим питањима није био без пропуста – већ су, пре свега, последица других момената и околности, нарочито међусобних односа и понашања између једног броја другова, њихових међусобних критика, поређења, изјава и слично. То, сигурно, не значи да се то незадовољство и односи могу сматрати неважним, да – без обзира на разлоге и побуде, не може имати негативне последице на рад и односе у нашој организацији, нарочито кад је реч о међусобним односима другова заслужних за нашу револуцију, активних друштвених и партијских радника, о чијим мишљењима, примедбама и односима се водило рачуна. Али баш због тога потребно је да сваки од случајева незадовољства буде размотрен конкретно и да се решава адекватно узроцима због којих је настао и у складу са начином на који се манифестује. Управо у том смислу, Секретаријат ПК оцењује да се у случају жалби и примедба другова о којима је овога пута реч, сада не може говорити о проблему који наноси озбиљну штету јединству организације СК у Војводини, нити као о проблему који активно живи у свести и односима већег броја кадрова у руководством Покрајине односно у руководством у већем броју општина у облику и обиму како се то истиче, а најмање као о проблему који утиче на принципијелност односа између ПК и ЦК СКС.

Секретаријат ПК сматра, такође, да приликом оцене незадовољства појединих другова неопходно треба имати у виду и могућност различитих повода, односно решавања проблема који су се у међувремену јављали, као што су: дубоке промене у нашој кадровској политици, изазване ротацијом и деакумулацијом функција, кадровска померања до којих је дошло након укидања срезова; потреба адекватнијег размештаја кадрова; задатак да се превазиђу негативне последице из ранијег периода итд. Из свих тих разлога, примедбе сваког појединца требало би, уколико се и кад се за то укаже потреба, размотрити као појединачне и конкретне случајеве и као такве их решавати, показујући при томе пуну пажњу и разумевање, али и одлучно се супротстављајући свакој неприципијелности. Незадовољства која постоје из различитих разлога и побуда не би требало доводити у принципијелну повезаност коју немају.

4. Секретаријат ПК сматра, да би, у сагласности са принципом који је и Комисија истакла, требало доследније прецизирати разлике у стању односа у одређеним периодима, посебно због тога што

се данас више не може говорити о спору, о размимоилажењу, о поремећеним односима и слично, него о последицама које су остале код једног броја другова.⁵

Да односи између републичког и покрајинског руководства овим нису били сасвим изглађени, видело се врло брзо. Приликом дискусије о предложеној организацији партијских органа за Војводину, која је вођена током марта, Радован Влајковић је приметио да „у добром делу политичког актива СКС постоји уверење да је Аутономија изнуђена, а не да је настала у одређеним условима и да је она настала у револуцији. С обзиром на постојање таквих мишљења и поступака наша критика није увек принципијелна и мислим да су то узајамни проблеми о којима ми треба отворено да разговарамо. Није непознато да постоје и неки проблеми у односима између интелигенције у Војводини и у Београду. Када се ту имплицирају још и разне шићарцијске ствари, онда то мора да збуни људе. Ја мислим да није случајно што се годинама, и поред нашег упорног инсистирања, не решавају неки проблеми, као што су: проблем радија, штампе, издавачке делатности на језицима народности, положаја неких културних институција итд. Треба да имамо у виду да ми данас имамо широк круг комуниста који прате догађаје, који читају и који истичући ове проблеме у односима са Републиком, постављају питање када ће се они и решити“.⁶

Месец дана касније, на дневном реду Секретаријата ПК била је „вечита“ тема међунационалних односа у Војводини. Неколико дискутаната је за проблеме у тој сфери окривило поједине републичке органе, што је поново отворило питање односа Републике Србије и АП Војводине. Предраг Владисављевић је изнео своја искуства и запажања из рада Скупштине Србије, нарочито приликом доношења неких законских текстова: „Ја сам тада овако уочавао извесне појаве изражаване од неких људи, нарочито на оним питањима када се радило о законским текстовима који су требали да разрађују права и односе између Аутономије и Републике. Тада се такође у извесном тренутку изражавало неслагање са тенденцијама које су управо у то време, у оним условима тежили ка уважавању потреба давања одређених права аутономијама у конкретним питањима и кроз то је доста често уважавано мишљење неких људи посланика, које је значило, неслагање са таквим тенденцијама и таквим мишљењима се нарушавало неко јединство Републике“. Закључио је да „се доста тешко прихвата једна истина, једна стварност која постоји, а то је да постоје аутономије у оквиру Републике Србије и да се морају развијати и њихова самоуправна права“.

Реаговао је секретар ПК Ђурица Јојкић констатацијом да су се последњих година „односи са републиком развијали и развили у конструктивном правцу, у правцу конструктивне сарадње. Међутим, очигледно је да настају и нова питања која ће требати решавати“. У том смислу је навео „даљи развој самоуправности и самоуправних институција не само у Покрајини него на целом фронту – самоуправност у најширем смислу па у том смислу и Покрајине и општина и радних организација“, потом буџетску политику итд. Надовезао се Илија Рајачић,

⁵ АС, Извештај са седнице Секретаријата ПК СКС за Војводину од 11. јануара и 1. фебруара 1966. године, поводом расправљања о стању односа у једном делу актива Војводине.

⁶ АВ, фонд 334, Записник са седнице Секретаријата ПК од 23. 3. 1966.

истакавши у вези са релацијама Републике и Покрајине да „на линији решавања одређених проблема треба да истакнемо да смо ми те проблеме разрешавали кроз решавање материјалних основа, који су дати моментално, али је било то решавање за одређену етапу, за одређени период, за одређено политичко усаглашавање и прилагођавање одређених услова, али је очигледно да ће тек на другој основи се стварати могућности да се та целокупна материјална основа постави тако да ће онда бити све мање предмет разматрања и дискусије на досадашњи начин“. У сличном тону је дискутовао и Радван Влајковић, упозоривши да „ако смо против сваког централизма и сваког егатазма као једне у основи реакционарне компоненте у развоју друштвених односа, онда не можемо бити против централизма на нивоу федерације а не бити и против централизма на нивоу републике, нити пак можемо бити против централизма на нивоу републике ако нисмо против њега и на нивоу Покрајине, општине и радне организације“.⁷

Спорове око аутономије из раних шездесетих војвођански комунисти су поново претресали уочи Шестог пленума ПК. На припремној седници Секретаријата, одржаној 12. маја, разматран је Нацрт излагања на пленуму ПК СКС за Војводину о спровођењу Закључака ИК ЦК СКС из 1962. године и о стању у једном делу актива у Војводини, упоредо са примедбама које су на тај текст управо биле пристигле из ИК. Нацрт гласи:

„Овом приликом, када разматрамо рад ПК, мишљења смо да то треба учинити и у смислу оцене настојања и деловања на спровођењу у живот Закључака ИК ЦК СКС о стању у једном делу актива у Војводини, донетих 4. јуна 1962. године и прихваћених на седници ПК СКС за Војводину 29. јуна 1962. Од тада је протекло много времена, па мислимо да је данас потребно и могуће да наш Комитет размотри и оцени како су ти Закључци досад спровођени. За разматрање овог питања постоји потреба и због чињенице да је у протеклом периоду, иако од стране једног мањег броја другова, који су својевремено непосредно учествовали у решавању искрслих проблема, у разним приликама и разним поводима било постављено питање успешне реализације ових закључака, па су изношени и приговори на доследност реализације ставова садржаних у Закључцима. Тако су се и другови Петар Релић и Ђорђе Никшић прошле године жалили ЦК СКЈ, изражавајући незадовољство због начина дотадашње реализације Закључака и поново покренули нека питања односа у једном делу актива СК у Војводини и изнели приговор на рад Секретаријата ПК СКС у том смислу.

Поводом споменуте жалбе ИК ЦК СКС је на својој седници 4. јуна 1965. године образовао комисију са задатком да испита стање и односе у једном делу актива у Војводини и рад на спровођењу Закључака ИК ЦК СКС из 1962. године. Ова комисија завршила је свој рад и поднела извештај ИК. Извештај и оцене су, затим, усвојене од стране ИК и усаглашене са мишљењима и ставовима Секретаријата ПК СКС.

Имајући у виду садашњи, измењени састав ПК, мишљења смо да најпре треба подсетити на стање у једном делу политичког актива у Војводини у време када су Закључци ИК ЦК СКС односно ПК СКС донети (1962. године) и објаснити разлоге који су наметали потребу доношења тих закључака.

У дискусијама које су у оно време о положају и статусу АП Војводине вођене у ПК и ван њега, испољила су се неслагања о политичким питањима у вези са уставним регулисањем положаја Аутономије. Те дискусије су се негативно одразиле на односе међу неким друговима који су се тада налазили на руководећим положајима у Покрајини, као и на један број кадрова око њих, јер су дискусије и методи којима су се појединци у њој служили били често непринципијелни. У таквим условима створена је у тадашњем Секретаријату ПК нездрава ситуација, а заострили су се и односи између ПК СКС и ЦК СКС, као и других руководстава у Покрајини и Републици.

⁷АВ, фонд 334, Записник са седнице Секретаријата ПК од 28. 4. 1966.

До овог стања је дошло делом и због неких нерешених проблема економског положаја Војводине, због њеног релативног заостајања у једном дужем периоду после рата, затим због извесних бирократско-централистичких тенденција које су се испољавале приликом решавања неких питања у оквиру Републике, односно због појава негативних партикуларистичких и бирократских ставова и поступака у Покрајини. У таквој атмосфери дошло је и до нарушавања међунационалних односа у виду нетрпељивости и шовинизма између једног броја кадрова разних националности.

Овакво стање наметнуло је потребу интервенције ИК ЦК СКС и доношење споменутих Закључака. Тада предузете мере и усвојени Закључци садржали су углавном следеће оцене и задатке:

- Да се конструктивним радом и односима створи здрава атмосфера у раду руководства и органа Покрајине
- Да се кроз заједнички рад успоставе конструктивни односи и сарадња између одговарајућих органа Покрајине и Републике и да се најстрожије поступа према онима који покушавају да трују односе између ИК ЦК СКС и ПК СКС за Војвину
- Да о Аутономији нема више спорних питања
- Да је потребно да Секретаријат ПК уз пуну самосталност и помоћ ЦК СКС превазиђе постојеће стање
- Да се поведе одлучна борба против свих појава шовинизма
- Да се убудуће не толеришу нездрав иступи и слично
- Да за превазилажење одређених слабости треба рачунати са дужим периодом
- Да је потребно радити на одржавању другарских односа који су раније постојали
- И да се основни Закључци о читавом проблему саопште секретаријатима среских комитета.

Прихватањем ових Закључака и усаглашавањем ставова око битних политичких питања у вези с којим су се дотада разилазила мишљења, регулисањем статуса и положаја АПВ у Уставу СФРЈ и СРС, као и Статуту АПВ, затим решавањем одређених кадровских питања, као и другим мерама, створена је реална и повољна ситуација и добра платформа да се приђе конструктивном раду и да се путем таквог рада изграђују здрави односи и остварује јединство политичког актива у Покрајини.

ПК и његови органи, кроз свој рад и активност на решавању најкрупнијих питања развоја Покрајине, као и најкрупнијих питања целокупног нашег друштвеног развика, имајући притом у виду и односе који се кроз рад и активност успостављају међу људима, интензивно су радили у овом међувремену на спровођењу политике СКЈ. Тај рад је укључивао и реализацију основних Закључака ИК ЦК СКС из 1962. године.

Полазећи од тога да се јединство најбоље може стварати кроз рад, путем активног и исправног односа према друштвено-економским и идејно-политичким проблемима, створени су потребни услови да се у политичком раду активно ангажују сви чланови политичког актива и сви чланови СК, да се афирмишу сходно ефектима свога рада и да својим личним залагањем и одговорним односом допринесу јачању јединства у организацији и њеним руководством.

У ПК и његовим органима, на разним скуповима, договорима и састанцима, влада радна атмосфера, која није оптерећена раније створеним нездравим односима и у решавању крупних питања постоји политичко јединство организације и руководства СК у Покрајини.

У периоду доношења уставних докумената, Статута АПВ и статута других политичко-територијалних организација, развијена је широка политичка активност у току које је на принципијелној основи разјашњен положај Аутономије и однос Аутономије и Републике, чиме је створена основа јединственог гледања на питања која су око аутономије била постављена.

На овој основи, као и путем решавања текућих задатака, успостављени су здрави односи нормалне сарадње између органа Покрајине и Републике.

На подручју међунационалних односа ПК и други органи Покрајине развијали су политичку активност која је била усмерена на то да се сузбију постојеће и могуће националистичке појаве, на које су и Закључци указивали. У том смислу остваривана је и конкретна политичка активност, чији се ефекти могу позитивно оценити.

Кадровска политика у овом периоду вођена је у складу са општом кадровском политиком у СК и у складу са нашим демократским системом, при чему је низ нових млађих кадрова израслих у новим

условима издизан и биран на разне руководеће дужности. Наравно, те промене су изазвале и одређене тешкоће и отпоре, који су политичким радом углавном савладани.

Све наведене чињенице показују, дакле, да је реализација Закључака текла у протеклом периоду у складу са основним ставовима који су у њима изражени.

Наравно, нема сумње да на свим овим подручјима постоје још увек извесни проблеми и тешкоће о којима ће се у даљем раду непрекидно морати да води рачуна и да настоји да се они и убудуће успешно решавају. То се посебно односи на део Закључака који су настали међу појединим друговима, а досад нису отклоњени. Није се довољно упорно и са више обазривости и ширене настојале да се тај део задатака спроведе у живот. Посебно на томе није довољно радио ни Секретаријат ПК, као и другови на које су се Закључци односили. Раније створени нездрави односи међу појединим друговима у нашем активу остали су, стога, и даље присутни, а избијали су јачом оштрином нарочито у дискусији око кадровских промена – избора посланика, делегата за Осми конгрес СКЈ и Пети конгрес СКС, избора ЦК СКС, ПК СКС и др.

У таквим приликама стварале се нездраво расположење, појединци су ширили разне неодговорне приче, износили разне „чињенице“ о појединим друговима и уопште се стварало нездраво стање. Покретане су и изношене разне полуистине и неистине о појединцима из времена рата, из личног живота а посебно из времена сукоба. Због тога што је изостало ефикасно политичко реаговање и предузимање потребних мера није још дошло до задовољавајућих резултата успешног савладавања истакнутих слабости.

Сумирајући укупну активност на реализацији Закључака ИК и ПК, може се оценити да су настали проблеми успешне превазилажени, међутим последице ранијег стања нису још увек потпуно отклоњене.

Из тих разлога неопходно је да се ПК енергично супротставља свим појавама и појединцима који својим радом и поступцима нарушавају јединствену политику у СК у Војводини. Нарочито је потребно повести одлучну борбу против оних који неодговорно услед нездравих амбиција и бирократских схватања, а на бази полуистина, стварају нездраву атмосферу, баве се групашењем, покушавају да новонастале проблеме у раду везују за старе односе и слично. Посебно је потребно и надаље упорно радити на превазилажењу нездравих односа између појединих другова⁸.

Након што су са Извештајем упознати општински комитети, он је представљен на Шестом пленуму ПК СКС за Војводину, 6. јуна 1966. године. Чланови ПК су пружили пуну подршку наводима из Извештаја. Неки од дискутаната, као на пример Јован Крмпотић, поставили су питање и „одговорности, партијске дисциплине у спровођењу Закључака и њиховим придржавању, без обзира колико се ко слагао или не“. Брана Панин је протекле несугласице ставио у контекст „бирократских тенденција које се облаче у друго рухо и маскирају другим маскираним елементима“, указујући на „иступања на тему да се не поштују старији другови, да се они запостављају, да се њихово искуство не користи и слично“. У име „млађих чланова ПК чији се избор доводи у везу са отворањем кадровском политиком, тојест преношење одређеног броја функција на млађе људе, не само у садашњем ПК, него и у општинским комитетима“, огласио се Мирко Чанадановић, уверен „да дискусије које су својевремено вођене, и које су се довукле до нас неће изазвати код нас велике политичке и психичке трауме“.

Сумирајући укупну активност на реализацији Закључака ИК, чланови ПК су се сагласили да су настали проблеми успешно превазилажени али да „последнице ранијег стања нису још увек потпуно отклоњене“. Стога је као неопходно истакнуто „да се СК у Војводини и његова руководства енергично супротстављају свим појавама и појединцима који својим радом и поступцима нарушавају јединствену

⁸ АВ, фонд 334, Записник са седнице Секретаријата ПК од 12. 5. 1966.

политику у СК у Војводини. Нарочито је потребно повести одлучну борбу против оних који неодговорно услед нездравих амбиција и бирократских схватања, а на бази полуистина, стварају нездраву атмосферу, баве се групашењем, покушавају да новонастале проблеме у раду везују за старе односе и слично“.⁹ Тиме је коначно стављена тачка на вишегодишњи унутарпартијски сукоб, а свега месеца дана касније уследио је пад Александра Ранковића, који ће многи у војвођанском руководству искористити да се, са нескривеним ликовањем, присете његове улоге у минулим споровима око аутономије Војводине.¹⁰

Извори и литература:

Извори:

Архив Србије, Београд: Записници са седница ИК ЦК СКС
Архив Војводине, Нови Сад: Записници са седница ПК СКС

Литература:

Бјелица, Слободан, *Одјек Брионског пленума у Војводини*, Култура полиса, бр. 15, Нови Сад 2011.

Група аутора, *Историја СКЈ*, Београд 1985.

Поповић, Душан, *Летопис о Влаовићима*, књига 3, Нови Сад 2006.

⁹ АВ, фонд 334, Записник са Шестог пленума ПК од 6. 6. 1966.

¹⁰ Види опширније у: Слободан Бјелица, *Одјек Брионског пленума у Војводини*, Култура полиса, Нови Сад (у штампи).

SLOBODAN BJELICA

CONTINUATION OF THE FRACTIONAL CONFLICTS AMONG VOJVODINA COMMUNISTS FROM 1965 TO 1966

Summary

After two-year kind of "truce", the factional conflict among the Vojvodina Communists was renewed in 1965, which characterized the political life of Vojvodina from 1961 to 1962. The reason for the renewal of the dispute, which causes laid in the issue of Vojvodina autonomy, was the appeal of two prominent Vojvodina leaders and revolutionaries to Aleksandar Ranković, due to their own marginalization. The Commission formed by the Republic party leadership did not give the appellants the right, but it presented a number of criticisms for the Regional Committee and its work methods. The echo of disputes within Vojvodina, i.e. between the Vojvodina and the Serbian party leadership, was felt until the Brioni Plenum in 1966.

Keywords: Vojvodina, the Provincial Committee, the League of Communists, Serbia